

УДК 347.72:346](410.1)(091)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.23>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЯКИХ ТИПІВ ТОВАРИСТВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Григоренко О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри приватного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9795-0026>
olena.hryhorenko@kneu.edu.ua*

Григоренко О.В. Правове регулювання деяких типів товариств у Великій Британії.

Стаття «Правове регулювання деяких типів товариств у Великій Британії» присвячена ретроспективному дослідженню торгового права Англії, а також аналізу деяких сучасних типів компаній у Сполученому Королівстві. Ретроспектива торгового права Англії має дуже глибоку історію. Так, автором присвячено увагу розвитку торгових відносин у Британській імперії, починаючи з особливостей Британської Ост-Індійської компанії, компанії настільки могутньої, що колись вона панувала майже на всьому індійському субконтиненті. Окремі акценти зроблені на Компанії для британської торгівлі у Південних морях, по суті, однієї з перших та найбільш успішних у свій час акціонерних компаній зі своїми особливостями. На фоні поступового розвитку даної компанії, виникла необхідність прийняття славнозвісного Bubbles Act, який протягом цілого століття забороняв створення нових компаній, своєрідно регулюючи діяльність акціонерних товариств.

Після аналізу історичного розвитку торгового права Англії, автором проаналізовано подальший розвиток таких відносин із аналізом сучасних актів законодавства Великої Британії. Констатовано, що одним з найбільш об'ємних актів комерційного права Сполученого Королівства є Акт про компанії 2006 р., який сконцентрував у собі положення багатьох попередніх актів XIX-XX століть, увібравши в себе дві головні особливості права компаній – проста процедура реєстрації та обмежена відповідальність.

На сьогоднішній день основні типи компаній у Великій Британії передбачені Законом про компанії 2006 р., який, перш за все, виділяє компанії з обмеженою та необмеженою відповідальністю. Крім того, закон ще називає компанії приватні та публічні, а також інші види компаній. Окремий законодавчий акт, датований 1890 р., регулює поняття та особливості партнерства, особливою формою якого є LLP – партнерство з обмеженою відповідальністю, по регулюванню якого також є окремий нормативний документ.

Англія – країна з шостою економікою світу, є першою у Європі та другою після США країною світу – найбільшим постачальником військової допомоги Україні, країна, що стрімко розвивається – а, отже, її досвід, ретроспективний аналіз та дослідження сучасних правових інституцій – є актуальним, своєчасним та корисним для дослідження та вивчення.

Ключові слова: торгове право, партнерство, компанія, торгові відносини, Англія, Сполучене Королівство, Британська імперія.

Hryhorenko O.V. Legal regulation of some types of companies in Great Britain.

The article «Legal regulation of some types of companies in Great Britain» is devoted to a retrospective research of commercial law in England, as well as an analysis of some modern types of companies in the United Kingdom. The commercial law background in England has a very deep history. Thus, the author pays attention to the development of trade relations in the British Empire, starting with the peculiarities of the British East India Company, a company so powerful that it once dominated almost the entire Indian subcontinent. Particular emphasis is given to the South Sea Company, essentially one of the first and most successful joint-stock companies of its time with its own characteristics. Against the background of the gradual development of that company, there was a need to adopt the Bubbles Act, which for almost a whole century prohibited the creation of new companies, regulating the activities of joint stock companies.

After analyzing the historical development of commercial law in England, the author analyzed the further development of such relations with the description of modern legislation of Great Britain. Author has payed attention that one of the biggest commercial law acts in the United Kingdom is the Companies Act, 2006, which concentrated the provisions of many previous acts of the XIX-XX centuries, incorporating two main features of company law - a simple registration procedure and limited liability.

Today the main types of companies in Great Britain are governed by the Companies Act 2006, which primarily distinguishes between limited and unlimited companies. In addition, the law also names private and public companies, as well as other types of companies. A separate legislative act, dated 1890, regulates the concept and features of a partnership, a special form of which is the LLP - a limited liability partnership, which is also regulated by a separate regulatory document.

England is the country with the sixth largest economy in the world, it is the first in Europe and the second country in the world after the USA - the largest provider of military aid to Ukraine, a rapidly developing country - and, therefore, its experience, retrospective analysis and research of modern legal institutions - are relevant, timely and useful for research and study.

Keywords: commercial law, partnership, company, trade relations, England, United Kingdom, British Empire.

Постановка проблеми. Історія розвитку торгових відносин у Великій Британії є достатньо актуальною для вивчення та аналізу. Так, ретроспективний аспект будь-якого явища завжди є корисним для дослідження. Більше того, англійське право має велике значення для становлення світового правопорядку через величність тогочасної Британської імперії, її численні колонії та розповсюдження загального права на широке коло країн.

Стан опрацювання цієї проблематики не є широко освітленим у вітчизняній літературі. Деякі окремі аспекти торгового права Великобританії містяться у працях вітчизняних вчених, зокрема: Бруслика О.Ю., Канзафарової І.С., Кібенко О.Р., Нестора В.Р., Шимон С.І.

Метою статті є критичний огляд особливостей деяких видів товариств у Сполученому Королівстві з аналізом ретроспективної складової становлення торгового права цієї країни і до сьогодення.

Виклад основного матеріалу. За часів середньовіччя торгівля відбувалася здебільшого через конструкції приватного права, вже тоді ми можемо говорити про існування певних прообразів сучасних товариств. Для ведення тогочасного бізнесу потрібний був перш за все королівський дозвіл, Королівська грамота (хартія) або Акт парламенту з наданням монополії на певну територію.

Найпершим та одним з найбільш відомих прикладів була Британська Ост-Індійська компанія – прибуткове підприємство настільки могутнє, що колись воно панувало майже на всьому індійському субконтиненті. Компанія заснована у 1600 р., коли Королева Єлизавета I надала їй виключне право торгувати з усіма країнами на схід від мису Доброї Надії. Група англійських бізнесменів попросила у Єлизавети I королівську грамоту, яка дозволяла їм здійснювати подорожі до Ост-Індії від імені корони в обмін на монополію на торгівлю. Торговці вклали майже 70 000 фунтів власних грошей для фінансування підприємства, і таким чином народилася Ост-Індійська компанія. [1] Корпорації в цей час по суті діяли від імені Корони, приносячи доходи від своєї діяльності за кордоном. Згодом компанія все більше інтегрувалася в британську військову та колоніальну політику, так само як більшість британських корпорацій по суті залежали від здатності британського флоту контролювати торговельні шляхи. [2]

Наступним цікавим прикладом в Англії була Компанія для британської торгівлі у Південних морях. [3] Так, відповідно до історичних документів, компанія була заснована у 1711 році англійським економістом Джоном Блантом.

За офіційними заявами, метою створення даної компанії було налагодження торгівлі із Південною Америкою. Проблема полягала в тому, що американський регіон контролювала Іспанія, з якою британці на той період часу перебували у війні. Зрозуміло, що у таких обставинах навряд чи можна було би говорити про успішну торгівлю, точніше, про наявність хоч якихось відносин в принципі. Але особи, що займали керівні посади у даній компанії вирішили, що показувати прибуток у звітах не є обов'язковим. Можна для початку просто створити ажіотаж. Таким чином, рада директорів зробила шоу, що компанія стала настільки багата, що може дозволити собі викупити весь державний борг Англії (у той самий час, практично не отримуючи жодного пенні прибутку). Як наслідок вдало проведеної «операції», вартість акцій одразу полетіла вгору. (У 1720 році курс акцій почав швидко

зростати: з £128 у січні; £175 у лютому; £330 у березні; £550 у травні. Акції купували багато титулованих осіб. Рекламуючи імена цих акціонерів, компанії вдалось залучати й інших покупців.) [4]

На фоні прискорення підвищення ціни на акції, приймається славнозвісний Акт про бульбашки (Bubble Act) у 1720 р., який забороняє створення будь-яких компаній без Королівської грамоти, регулюючи діяльність акціонерних товариств і формально захищаючи вкладників від ризиків із цінними паперами. [5] Можливо, це було також зроблено в тому числі для захисту Компанії Південного моря від конкуренції, оскільки сама компанія формально проіснувала аж до 1853 р.

Після штучно створеного ажіотажу навколо акцій компанії, керівники компанії все ж зрозуміли, що ринкова ціна акцій в сотні разів завищена. І, відповідно, продали власні пакети акцій, що їм належали. Це стало відомим широкому загалу людей та, закономірно, ціна акцій рухнула. Тисячі людей втратили свої кошти, серед ошуканих був навіть сер Ісаак Ньютон. [6, с. 861]

Отже, можемо констатувати, що це по суті була одна із перших у світі фінансових пірамід, перша подібного роду спекулятивна компанія, яка «лопнула» наприкінці 1720 р. Директори компанії, які звинувачувалися у шахрайстві, втекли за кордон, в тому числі скарбничий компанії. Банкрутства та взаємні звинувачення прокотилися як по уряду Великої Британії, так і по усім можливим ланкам суспільства. Внаслідок усіх вищеописаних характеристик, зазначену компанію часто називають «бульбашкою» Південного моря.

До 1820-х років промислова революція набрала обертів, вимагаючи правових змін для сприяння підприємницькій діяльності. У 1844 р. приймається Акт про Акціонерні товариства, який запроваджує просту процедуру реєстрації компанії. [7] Зауважимо, що до прийняття цього законодавчого акту реєстрація була можлива виключно за королівською грамотою або приватним актом. Найвизначнішим законодавчим проривом став Акт про обмежену відповідальність 1855 року [8], який дозволяв інвесторам обмежувати свою відповідальність у разі банкрутства бізнесу сумою, яку вони інвестували в компанію, тобто вперше прямо дозволив обмежену відповідальність для компаній, що могли бути засновані широкою громадськістю. Ці дві особливості – проста процедура реєстрації та обмежена відповідальність – згодом були кодифіковані в першому сучасному Акті про право компаній, Законі про акціонерні товариства 1856 року. [9] По суті, усі подальші Акти про компанії зберегли ті самі основні риси, які нині містяться і в останньому нині діючому Акті про компанії 2006 р. [10]

Компанія у її сучасній формі та сутності є порівняно новим явищем. Незважаючи на її попередників, компанія, як ми її знаємо, по суті є витвором останніх двох століть. Розвиток даного виду утворення нерозривно пов'язаний з розвитком сучасної національної держави. Історично склалося так, що як юридичне поняття компанії є перш за все явищем внутрішнього права, незважаючи на те, що її найперші форми, а саме англійська Ост-Індська компанія, про яку вже згадувалося вище, вже мали глобальне поширення та значення. Сьогодні багатонаціональні компанії є рушійними силами прогресу та глобалізації.

Якщо звернутися до сучасного правове регулювання функціонування компаній у Великій Британії, то варто звернути увагу, що воно здійснюється насамперед Актом про Компанії 2006 року. Так, у ст. 1 вищезазначеного нормативного документу вказується дефініція компанії, під якою англійський законодавець лаконічно розуміє компанію, створену та зареєстровану відповідно до цього Акту.

Принагідно зауважимо, що англійське право чітко розрізняє компанії, що є інкорпорованими та такі, що не є інкорпоративними, зокрема, наприклад, партнерства. У 1844 р. Акт про Компанії ввів реєстрацію компанії як форму інкорпорації, у той же час, залишивши усі інші, доступні на той час способи інкорпорації компанії. Перш за все, мова йде про традиційні методи – за спеціальним схваленням Корони (спеціальним парламентським актом або хартією, виданою Короною тощо). Так, реєстрація за актом парламенту була звичайною практикою насамперед для комунальних підприємств, які вимагають повноважень для обов'язкового викупу землі. Багато з них зараз приватизовано та зареєстровано у відповідності з Актом про Компанії. Сьогодні реєстрація із залученням Королівської влади використовується для благодійних та інших соціальних організацій. Все ж переважна більшість зареєстрованих організацій сьогодні реєструються згідно із вимогами Закону про компанії.

Акт про Компанії у ст.ст.3-6 окреслює типи компаній, що на сьогодні мають місце у Великій Британії. Зокрема, мова йде про 1) компанії з обмеженою та необмеженою відповідальністю, 2) приватні та публічні компанії, 3) компанії, що мають обмежену гарантією відповідальність, а також статутний капітал, 4) компанії громадського інтересу.

Звернемо увагу на першу характеристику. Так, компанії з даними характеристиками перш за все відрізняються масштабом відповідальності, що її несуть члени компанії після ліквідації. Друга суттєва відмінність міститься у наступній характеристиці, зокрема, компанія приватна або публічна. Публічним компаніям дозволено пропонувати свої цінні папери широкому загалу, у той час, як приватні компанії, що випливає з їх назви, не мають права проводити жодні публічні пропозиції. Принагідно зазначимо, що більшість британського підприємництва має форму публічних або приватних компаній, відповідальність яких обмежена акціями.

Крім того, в Англії має місце така організаційно-правова форма, як партнерства. По суті, партнерське право є договірним правом. Найбільшим законодавчим актом, що регулює відповідні відносини є Акт про Партнерства 1890 р. [11] Так, відповідно до ст. 1 згаданого вище Акту, партнерство - це відносини, які існують між особами, які ведуть спільний бізнес з метою отримання прибутку.

Загальне партнерство створюється за договором, усним або письмовим, між партнерами задля ведення бізнесу відповідно до домовленості між ними. Жодного офіційного акту реєстрації не вимагається. Акт про партнерства 1890 року визначає загальні правила для внутрішньої структури управління, які, у разі необхідності, можуть бути змінені сторонами за власним бажанням. Таким чином, можемо констатувати, що внутрішня структура партнерства навіть більш гнучка, ніж у компаній. Усі партнери мають рівномірно брати участь у розподілі прибутків та збитків. Крім того, партнер може припинити партнерство у будь-який час, якщо не було погоджено фіксований термін дії партнерства.

Оскільки партнерство згідно з англійським законодавством не є юридичною особою, права та обов'язки партнерства по суті є правами та обов'язками партнерів. Не дуже чітким є врегулювання концепції майна товариства. По факту необхідно розрізняти майно, яке утримується партнерами для індивідуальних потреб, та майно, яке утримується для товариства. У той же час, майно партнерства визначається як усе майно, права та інтереси у власності, спочатку введені в акції товариства або згодом придбані за рахунок партнерства або придбані для цілей і в ході діяльності партнерства, або за рахунок партнерства, або за кошти партнерства. Майно партнерства повинно використовуватися лише в інтересах самого партнерства виключно для цілей партнерства та відповідно до договору між партнерами.

Крім цього, у Великій Британії існує особлива форма партнерства у відповідності до Акту про Обмежені партнерства 1907 р. [12] Таке обмежене партнерство є товариством, яке підпадає під дію Закону про партнерство 1890 року та умов загального права, за винятком тих випадків, коли це буде суперечити спеціальним характеристикам партнерствам з обмеженою відповідальністю. Партнерство з обмеженою відповідальністю має у своєму складі два різні типи партнерів: щонайменше одного генерального партнера, статус якого ідентичний статусу партнера в загальному партнерстві, тобто такий, що буде нести відповідальність за всіма боргами та зобов'язаннями компанії, та щонайменше одного обмеженого партнера, чия відповідальність за борги товариства обмежується сумою, внесеною під час вступу до товариства. Партнер з обмеженою відповідальністю не бере участі в управлінні товариством. Такий вид товариства має бути зареєстрований в Реєстрі компаній. Варто звернути увагу, що даний вид товариства одразу не зустрів великої популярності, хоча, тим не менше, в останні роки було встановлено на практиці, що він є достатньо зручним інструментом для венчурного капіталу або інвестиційних фондів нерухомості.

У 2000 р. Англійський законодавець приймає Акт про Партнерства з обмеженою відповідальністю, чим запроваджує нову, гібридну форму партнерства, а саме – Партнерство з обмеженою відповідальністю (LLP). [13] Ця форма в основному виявилася корисною для професійних компаній, зокрема, аудиторських фірм. Внутрішня структура управління багато в чому схожа на структуру загального партнерства. Принагідно зауважимо, що після реєстрації в Реєстрі компаній LLP стає окремою юридичною особою. Відповідальність учасників за боргами та зобов'язаннями LLP після ліквідації буде обмежена сумою, яку відповідний учасник погодився внести. Таким чином, з точки зору зовнішньої структури відповідальності LLP набагато більше схоже на звичайну компанію. Отже, у більшості випадків застосовується законодавство про компанії.

Висновки. Отже, маємо констатувати, що ретроспектива торгового права Англії має дуже глибоку історію. Британська імперія, яка була у свій час однією з найбільш заможних країн того часу, будувала свої відносини із зовнішнім світом перш за все за рахунок торгівлі. Таким чином, вже на початку 17 ст. починають з'являтися перші прообрази сучасних компаній, норми регулювання яких, по суті, видозмінюючись, адаптуючись до нових вимог, дійшли до сучасної законодавчої бази Ве-

ликої Британії. На сьогоднішній день типи товариств в Англії є дуже різнобарвними, їх є достатньо велика кількість різновидів, кожному з яких відповідає свій акт законодавства разом із системою прецедентного права.

Англія – країна з шостою економікою світу, є першою у Європі та другою після США країною світу – найбільшим постачальником військової допомоги Україні, країна, що стрімко розвивається – а, отже, її досвід, ретроспективний аналіз та дослідження сучасних правових інституцій – є актуальним, своєчасним та корисним для дослідження та вивчення.

Список використаних джерел:

1. East India Company. Encyclopedia Britannica. URL: https://www.britannica.com/topic/East-India_Company (дата звернення: 30.03.2023).
2. Webster T. British and Dutch Chartered Companies. *Atlantic History*. 2011. DOI: 10.1093/obo/9780199730414-0099.
3. Paul HJ. The South Sea Bubble: An Economic History of Its Origins and Consequences. 2013. DOI: 10.4324/9780203842065.
4. Компанія Південних морів. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Компанія_Південних_морів (дата звернення: 30.03.2023).
5. Harris, R. The Bubble Act: Its Passage and Its Effects on Business Organization. *The Journal of Economic History*. 1994. Vol. 54(3). P. 610-627. DOI: 10.1017/S0022050700015059.
6. Westfall, Richard S. *Never at Rest: A Biography of Isaac Newton*. Cambridge University Press. 1983. PP. 861–862.
7. Roll E. The Development of the Business Corporation in England 1800-1867. *The Economic Journal*. 1937. Vol. 47. P. 469–471. DOI: 10.1093/ej/47.Supplement_1.469.
8. Limited Liability Act. 1855. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/18-19/133/enacted> (дата звернення: 30.03.2023).
9. Joint Stock Companies Act. 1856. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/386364/comm14July1856JointStockCoAct_P1.pdf (дата звернення: 30.03.2023).
10. Companies Act. 2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (дата звернення: 30.03.2023).
11. Partnership Act. 1890. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/53-54/39/section/1> (дата звернення: 30.03.2023).
12. Limited Partnerships Act. 1907. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/7/24/contents> (дата звернення: 30.03.2023).
13. Limited Liability Partnerships Act. 2000. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/12/contents> (дата звернення: 30.03.2023).